

Pia Fris Laneths 8. marts-tale

Taler

Pia Fris Laneth
Forfatter

Dato

8. marts 2021

Omstændigheder

På grund af coronapandemien blev talen streamet ved FH's digitale 8. marts-fest.

Min mor, Lilly Andreasen, var ufaglært indvandrer fra Vestjylland til København. Hun arbejdede som pige i huset og på fabrik i nogle år, men hørte så, at der var gode penge at tjene i Tivoli.

I maj 1955 fik Lilly job som cigardame i Divan 2, en af Tivolis bedre restauranter. Tjenerne havde et godt øje til frøken Andreasens figur – hendes venusmaal var dengang 99-66-99 pralede hun senere – som blev fremhævet på bedste vis af modens stærkt taljerede kjoler og tobaksbakken på maven med cigaretter, cigarer, cigarklipper og ild.

Overtjener Kurt Carl Jensen indgik et væddemål med sine tjenerkolleger – alle sammen mænd, sådan var det dengang – de væddede, om Kurt turde stikke en knappenål i frøken Andreasens yndige mås. Han vandt. Lilly vendte sig om for at stikke synderen en lussing – ”men da jeg så, hvem det var, kom jeg til at smile”, fortalte hun mig og min lillesøster, da vi var børn – ”og så inviterede han mig ud som undskyldning”.

Det var en af vores yndlingshistorier. Tænk, mor og far forelskede sig i hinanden i Tivoli og giftede sig og fik os to. Vi syntes, det var så romantisk!

***

Der gik *mange* år, før jeg begyndte at se knappenålshistorien i et andet lys: Et hold af mandlige, uddannede, vellønnede tjenere, der væder om, hvem der tør ydmyge en kvindelig, ufaglært kollega fysisk, mens de andre kigger på og griner

...

Hvad nu hvis det havde været en tjener, som Lilly ikke var forelsket i, der udsatte hende for sådan en ydmygelse?

Havde hun stukket ham en lussing? Var hun gået til sin arbejdsgiver eller sin fagforening og klaget? Næppe. Hvad skulle hun have sagt? Hun ville jo gerne beholde sit job, hun var enlig mor og skulle forsørge sit barn, der var arbejdsløshed i 50'erne og mange andre kønne piger, der kunne svinge en tobaksbakke.

Knappenålshistorien er et stjerneeksempel på sexchikane, som vi ville kalde det i dag. Men dengang i 1955 var ordene ”sexchikane” og ”sexisme” ikke opfundet. Og så er det let at affeje sådanne hændelser med, at ”det var bare for sjov”, ”ta’ det dog ikke så alvorligt” osv.

Man bliver nødt til at have ord – begreber – for uretfærdigheder og ydmygelser, for at kunne tale om dem. Og man skal være mange, før man i fællesskab kan gøre op med dem.

To af de folkelige bevægelser, som gav danskerne ord for uretfærdigheder og organisation til at ændre dem, blev dannet i 1871, altså for præcis 150 år siden: Kvindebevægelsen og Arbejderbevægelsen.

***

Dansk Kvindesamfund blev skabt af Venstrefolkene Matilde og Fredrik Bajer med det formål: ”At gøre kvinden til et mere selvstændigt og virksomt medlem af familie og stat, navnlig ved at åbne hende adgang til selverhverv.”

På det tidspunkt var de juridiske forhold i et ægteskab kort sagt, at: ”Lovgiverne går ud fra, at hustruen er manden underordnet og skylder ham lydighed,” som professor J. H. Deuntzer skrev i lærebogen ”Den danske Familieret” fra 1882.

Manden bestemte familiens opholdssted, husvæsenets indretning, om børnene skulle opdrages i hjemmet eller sendes ud at tjene. Kvinden havde ikke forældremyndighed over de børn, hun fødte i ægteskabet, det havde kun faren. Desuden havde ægtemanden enerådighed over familiens økonomi, inklusive konens eventuelle formue og arv, og han bestemte, om konen måtte tage

arbejde. Lønnen skulle hun selvfølgelig aflevere til sin mand.

Mathilde og Frederik Bajer havde et personligt motto for deres kønspolitiske arbejde og ægteskab: ”Lige ret for Mand og Kvinde. Hun tjene ham; Han tjene hende”.

Det var stærk tobak i en tid, hvor Danmark var et land domineret af bibeltro kristne forestillinger om, at Gud skabte kvinden som mandens medhjælp. Folkekirkens vielsesritual var et underkastelsesritual, hvor præsten fortalte bruden og menighedens kvindelige halvdel:

”I hustruer skal underordne jer under jeres mænd som under Herren, thi en mand er sin hustrus hoved ligesom Kristus er kirkens hoved.”

Sådan lød vielsesritualet frem til 1912 – så truede kvinderne med at holde op med at gifte sig, og siden har præsten fortalt brudeparrene, at de skal bære hinandens byrder.

***

Løjtnant Louis Pio stiftede i efteråret 1871 Den internationale Arbejderforening for Danmark – som blev til *Socialdemokratiet*, og Pio satte sit feministiske fingeraftryk på partiets politiske principprogram fra 1876, som krævede:

”Almindelig, lige og direkte valgret med hemmelig stemmeafgivning for ethvert medlem af staten, både mænd og kvinder fra det 22. år. ”

Helt vildt visionære tanker på et tidspunkt, hvor Grundlovens politiske rettigheder kun gjaldt for cirka femten procent af danskerne, nemlig selvforsørgede mænd over 30 år med egen husstand. Ikke for kvinder, ikke for tjenestefolk og heller ikke for modtagere af fattighjælp – datidens kontanthjælp.

Om lønninger stod der i samme principprogram: ”Mænds og kvinders arbejde i de forskellige industrigrene betales efter samme tarif. ” Altså ligeløn!

Og da nogle mindre progressive mandlige medlemmer protesterede mod Pios ligemageri, svarede Pio:

”Vil mændene have deres rettigheder respekteret, så må de begynde med at respektere andres; de kan umuligt på en gang være frie mænd og tyranner!”

Det var godt sagt!

***

Kvindebevægelsen og Arbejderbevægelsen har været afgørende for de historiske sejre i kampen for ligestilling mellem kønnene. Lad mig nævne nogle af de vigtigste:

- 1880 fik gifte kvinder ret til at råde over selverhvervet indkomst. Det var Frederik Bajer, medlem af Folketinget for Venstre, som stillede og fik vedtaget det lovforslag.
- 1899 indgik fagbevægelsen og arbejdsgiverne Septemberforliget efter fem måneders udmærkede arbejdskamp. Forliget gav fagbevægelsen *ret* til at forhandle og indgå kollektive overenskomster for deres medlemmer. En milepæl også for de næsten 30 kvindefagforeninger og -forbund, som kæmpede for medlemmernes løn- og arbejdsvilkår.
- 1915 fik kvinder og mænd politiske rettigheder på lige fod – inklusive tjenestefolk.
- i 1919 blev princippet om ligeløn gennemført for statsemployer ... og straks undermineret af et stort forsørgertillæg til gifte mænd.
- 1921 fik kvinder og mænd lige adgang til hele det offentlige arbejdsmarked – bortset fra kirkelige og militære stillinger.
- I 1922 fik gifte kvinder forældremyndighed over deres børn.
- I 1925 fik ægtefolk *fælles* råderet over familiens økonomi.
- I 1943 afgjorde Højesteret, at det var ulovligt at fyre en sygeplejerske, fordi hun giftede sig. Det var en kæmpesejr: Igennem 1930'ernes krise var der nemlig kontinuerlig ballade om gifte kvinders ret til lønarbejde. Eksempelvis fyrede

Køge gummifabrik i 1940 samtlige sine godt 200 gifte kvindelige medarbejdere for at ansætte flere familieforsørgere, underforstået gifte mænd, og mange andre virksomheder og kommuner havde samme praksis.

– Og så tager vi et stort hop frem til 1973, hvor loven om fri abort blev vedtaget. Langt om længe fik kvinder ret til selv at bestemme, om de skulle fuldføre en uønsket graviditet.

– Samme år blev der indført ligeløn i overenskomsterne på det private arbejdsmarked. Indtil da havde kvinder, *som princip*, fået mindre løn end mænd. I 1976 kom så loven om ligeløn – altså 100 år efter, at Louis Pio stillede kravet i Socialdemokratiets principprogram!

Sådan er det med kampe for frihed, lighed og retfærdighed – det tager tid at nå i mål, når både holdninger og handlinger skal ændres og den ny normalitet fæstnes på papir som regler, aftaler og love.

***

Sammenfaldet af ligeløn og fri abort i 1973 er ikke tilfældigt, men et resultat af, at kvinder blev økonomisk selvstændige, fik uddannelse og lønarbejde som livsperspektiv.

Det gik rasende stærkt: I 1960 blev cirka 860.000 husmødre forsørget af deres mand. Tre årtier senere i 1990 var arbejdsstyrken steget med 800.000 personer, og de 700.000 var kvinder.

I løbet af bare en generation – fra jeg var 4 til jeg var 34 – skiftede den perfekte danske familie fra at være forsørget af et mandligt familieoverhoved til at være en toforsørgerfamilie.

Uddannelse og økonomisk selvstændighed styrkede kvinders evner og lyst til at deltage i den offentlige debat, og de rejste nye spørgsmål af særlig vigtighed for kvinder: I 70'erne var det fri abort og vold mod kvinder. Grevinde Danners hus blev besat i 1979 og har siden været flagskib for den fremvoksende skov af kvindekrisecentre, kvinder gik i fakkeloptog og krævede natten tilbage i protest mod voldtægt, en kamp, som resulterede i samtykkeloven her i år. Seksuelle ydmygelser af kvinder på arbejdspladsen fik sit eget ord, *sexchikane*, i 1973 – nu

ofte kaldet sexismen, som i år for første gang nogensinde tages op i trepartsforhandlinger.

Det er faktisk fantastisk. Og nu skal I høre hvorfor:

For cirka ti år siden rejste en kvindelig sekretær til Asien sammen med sin chef og nogle forretningsforbindelser. Om natten i flyveren mærkede hun pludselig hans hånd mellem sine ben. Hun tænkte: Det her sker ikke, men det gjorde det – og så skældte hun ud. Forretningsforbindelserne så tavst til, chefen sagde, hun skulle slappe af. Da de kom til hotellet, gik det op for sekretæren, at chefen havde bestilt et dobbeltværelse til sig selv og hende. Hun nægtede at gå med op, ringede til sin mand og bad ham købe en flybillet, så hun kunne komme hjem hurtigst muligt. Chefen tog telefonen og anbefalede manden at tage det roligt, ingen ville tro på hans kones historie. Chefen var nemlig en kendt og velanset mand i den provinsby, virksomheden lå i. Men kvinden fløj hjem, blev sygemeldt og henvendte sig til sin lokale HK-afdeling, hvor en erfaren sagsbehandler halede historien ud af hende. Sagsbehandleren tænkte: Det her er næppe første gang, chefen går over stregen! Og så arrangerede hun et møde med alle kvinderne på arbejdspladsen og sagde til dem: Jeg ved, hvad der foregår. Det er ikke okay. I skal fortælle, hvad I har været ude for, så vi kan stoppe ham. Ingen meldte sig på mødet. Men dagen efter begyndte telefonen at ringe, og sagen begyndte at rulle: I alt var 17 kvinder blevet udsat for seksuel chikane af samme chef. Han blev fyret, dømt til at betale 100.000 kr. i erstatning, og han mistede sit formandskab i den lokale jagtforening.

Den historie er en ud af mange i rapporten ”Seksuel chikane på arbejdspladsen,” som Ålborg Universitet udgav for et par år siden.

Og når kun en enkelt ud af 17 chikanerede henvender sig til fagforeningen i første omgang, så tyder meget på, at vi endnu kun har set toppen af isbjerget.

En analyse fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd viser, at 77.000 danskere i løbet af et enkelt år, 2018, blev udsat for seksuel chikane på arbejdspladsen. Det store flertal er kvinder, men mere end hver fjerde – 20.400 – af de krænkede er mænd.

Et andet tydeligt mønster er, at ufaglærte, løst ansatte og unge under uddannelse er mest i farezonen:

– Syv gange flere ufaglærte kvinder end kvindelige akademikere bliver udsat for seksuel chikane.

– Næsten en fjerdedel af de kvindelige lærlinge har været udsat for seksuel chikane.

Og i den seneste repræsentative undersøgelse, foretaget af Epinion, svarer 29 procent, at de har oplevet en eller flere krænkende hændelser på arbejdspladsen. Det svarer til hver tredje kvinde og hver fjerde mand – *cirka 650.000 lønmodtagere!* Problemet handler altså tydeligvis ikke om nogle få idioter, men om en udbredt kultur.

***

Min mor og far mødte hinanden på deres fælles arbejdsplads. Knappenålen i måsen blev indledningen på 42 års ægteskab. Og det var godt langt det meste af tiden.

Hele 20 procent af den voksne befolkning – altså hver femte – møder hinanden i arbejdssammenhænge. Gensidig, frivillig og fornøjet flirt foregår på stort set alle arbejdspladser, og det ville være ærgerligt, hvis det stoppede.

Men seksuel chikane er ikke flirt, det er ikke frisind, og det er slet ikke fornøjeligt. Seksuel chikane er som oftest et forsøg på at dominere et andet menneske og få et lille kick af at udøve magt ... en følelse, de fleste af os er bekendt med i en eller anden grad, hvis vi tør kigge efter i sindets mørkere kroge.

Lad fagbevægelsen, arbejdsgiverorganisationer og politikere tage sig af at ændre love, regler og retningslinjer angående seksuel chikane. Det er tiltrængt. Men den nødvendige kulturændring sker kun, hvis vi alle sammen tager Louis Pios gamle slagord til os i en nypudset og kønsneutral udgave:

”Vil man have sine rettigheder respekteret, så må man begynde med at respektere andres; man kan umuligt på en gang være et frit menneske og en tyrant!”

Rigtig god 8. marts

Kilde

Manuskript tilsendt fra taler

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

8. marts-tale, Fagbevægelsen, Kvindebevægelsen

Relateret

Caroline Holdflod Nørgaards 8. marts-tale
8. marts 2021

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/pia-fris-laneths-tale-ved-fh-s-digitale-8-marts-fest>